



Tarihi Çevrelerde Görsel Kirlilik: Trabzon Semerciler-Kemeraltı Sokağında Bir Araştırma

Prof.Dr. Ayşe Sağsöz

*Antalya Bilim Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Türkiye,
ayse.sagsoz@abu.edu.tr*

Doç.Dr. Süleyman Özgen

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Türkiye, sozgen@ktu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada görsel sürekliliği bozan en önemli faktörlerden biri olan görsel kirliliğin tarihi çevrelere etkisi, işlevsel açıdan ticaretin en yoğun olduğu Trabzon kentinde, Semerciler-Kemeraltı Sokağı örneğinde incelenmiştir. Görsel açıdan kirliliği oluşturan etmenlerin neler olduğu, düzeyleri, kirliliğin alışveriş üzerindeki etkisi, alınması gerekli olan önlemler hem işyeri sahipleri hem de müşteriler üzerinden anket tekniği ile sorgulanmıştır. Anketin iki ayrı gruba yapılmasının nedeni görsel kirliliğin ticari aktiviteyi etkileyip etkilemediğinin hem işyeri sahibi hem de müşteriler açısından yani farklı bakış açılarıyla sorgulanması olarak açıklanabilir. İşyeri sahiplerinin aynı zamanda mülk sahibi olmalarına dikkat edilmiş, kiracı olanlar anket grubuna dahil edilmemiştir. Her iki grupta tarihi çevre bilincine sahip olmalarına rağmen, müşterilerin tarihi çevrelerin korunması gerekliliğini daha fazla önemli buldukları belirlenmiştir. İşyeri sahiplerinin tarihi yapıların restorasyon süreci ve maliyetini göz önüne aldıklarını dolayısıyla da ekonomik değerleri müşterilere göre daha önemli gördükleri saptanmıştır. Tarihi çevrelerin korunması için yapılması gerekenler konusunda her iki grup için verilen cevaplar birbirine paralellik göstermekle birlikte müşteriler için tarihi yapıların restore edilerek yeniden işlevlendirilmesi cevabı küçük bir farkla ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görsel Kirlilik, Tarihi Çevre, Tarihi Sokak, Müşteri, İşyeri sahibi, Ticaret Aksı

GİRİŞ

Görsel sürekliliği bozan en önemli faktörlerden biri olan görsel kirliliğin tarihi çevrelere etkisi Trabzon kentinde, işlevsel açıdan ticaretin hakim olduğu, tarihi bir sokak olan (aynı zamanda Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından koruma altına alınmış sokak ilan edilmiştir) Semerciler-Kemeraltı Sokağı örneğinde incelenmektedir.

Tüm dünyada çok fazla tartışılan konulardan biri olan çevre problemleri denilince ilk akla gelen toprak, su, hava ve gürültü kirliliğidir. Ancak son zamanlarda önemi gittikçe artan ve insanları psikolojik ve ruhsal yönden etkileyen fakat diğer kirlilik çeşitleri kadar önemsenmeyen bir kirlilik çeşidi de görsel kirliliktir, (Önder ve Konaklı, 2009:498-506). Görsel kirlilik, fizik çevre ve insanla ilgili eşyanın insan eliyle doğal çevre ve insan tabiatıyla uyumsuz ve sağlıklı insanları rahatsız edici hale getirilmesidir, (Bodur ve Kucur, 1994:50-51). Başka bir ifadeyle görsel kirlilik genelde doğal ve yapay çevre içinde yer alan, çoğu kez dolaylı olarak sergilenen ve bellekte olumsuz grafik simgeler bırakan düzensiz biçimlemelerin tümüdür, (Kumbaracıbaşı, 1991:154).

Hava kirliliği, yeşil alan yokluğu, özgün karakterden yoksun monoton ve iç içe yapılaşma, görüş alanı darlığı, dış cephe görüntüsündeki karmaşa, orantısız kat sayılarına sahip bakımsız binalar ve kötü planlanmış ulaşım sistemleri ile çevreler görsel kirlilik oluşturmaktadırlar. Bunlara ek olarak, tekerlekli çöp bidonları, tabelalar, yön levhaları, şehir giriş ve çıkışlarındaki büyük reklam panoları, elektrik direkleri ve telleri, trafo binaları,

telefon kabloları, binaların dış duvarlarına konumlandırılmış klimalar ve uydu antenleri de görüntü kirliliği yaratmaktadır, (Yılmaz Yıldırım ve Sağsöz, 2011:99-109).

ÇALIŞMA ALANININ TANITILMASI

Çalışma Trabzon Kenti'nde tarihi sokak ilan edilmiş, III nolu kentsel sit alanı içinde yer alan, işlevsel açıdan ticaretin en yoğun olduğu Semerciler-Kemeraltı sokağı örneğinde ele alınmıştır. Sokak 2010 yılında bir bütün olarak korunması gerekli sokak ilan edilmiştir.

Alanda yer alan tescilli binalar oldukça fazla olup, Tarihi PTT binası, Semerciler Cami, Sabırhan, Taşhan, Çarşı Cami ve Şadırvanı, Bedesten, Paşa Hamamı, Müftü Cami, Hacı Yahya Cami ve Vakıfhan en önemli tarihi ve kültürel yapılarıdır (Şekil1,2, 3).



Şekil 1. Çarşı Cami ve Bedestenin 1950'lerdeki görüntüsü ile caminin bugünkü durumu



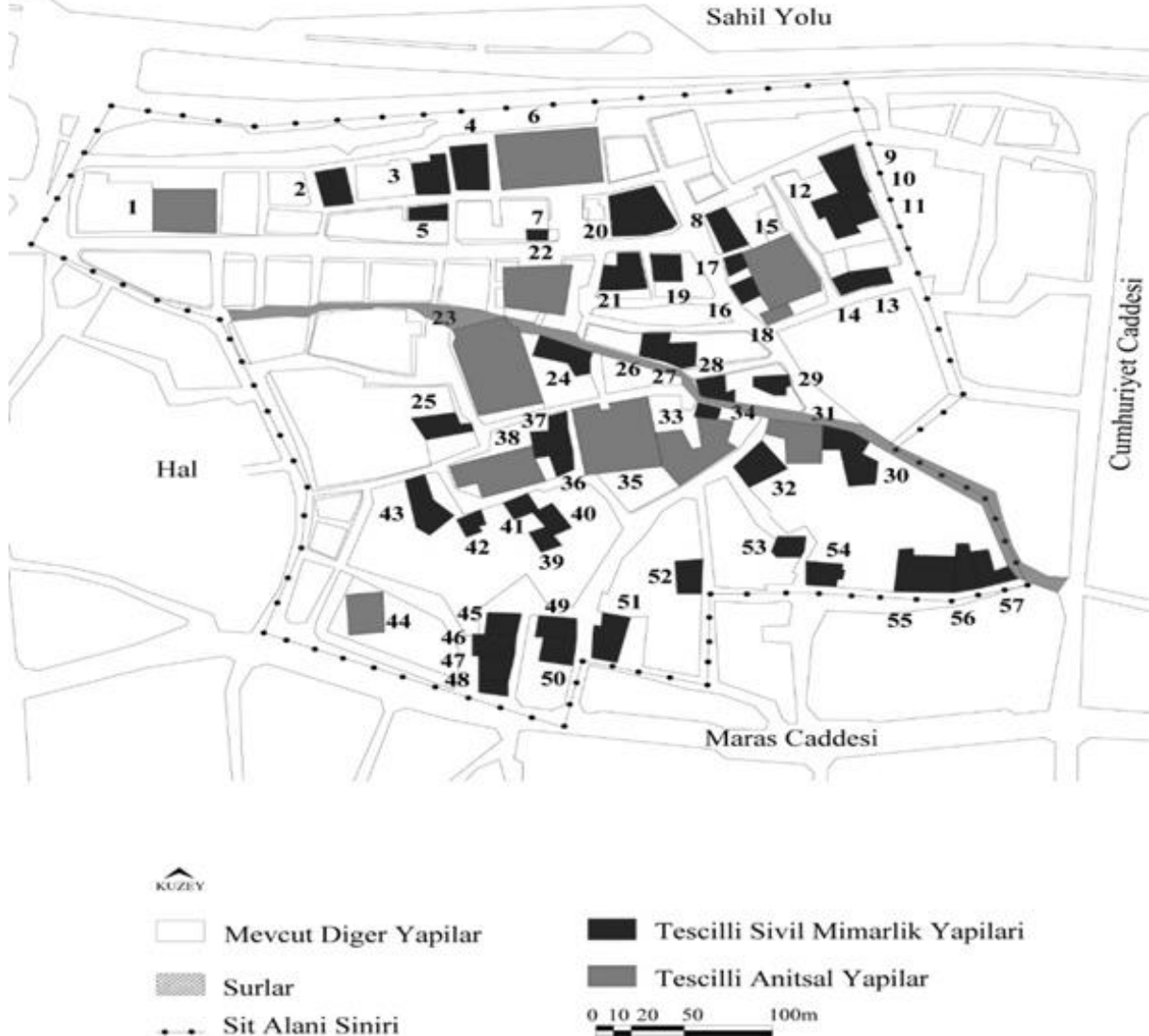
Şekil 2. Sırasıyla Vakıfhan, Sabırhan ve Taşhan, (Candaş Kahya, 2007; URL 3)



Şekil 3. Sırasıyla Eski PTT Binası, Semerciler Cami ve Bedesten, (Candaş Kahya, 2007; URL 3)

Bölge kentin ticaret aksı üzerinde yer almakta olduğu için yapı yoğunluğu oldukça fazladır. Ticaretin yoğun olması nedeniyle, ticarethane olarak tasarlanan yapıların çoğunluğu aynı işlevine devam ederken, sayısal olarak az da olsa konut olarak tasarlanan yapıların çoğunluğu ticaret yapısına dönüştürülmüş ve özgün işlevi değişmiştir. Zamanında konut olup bugün ticarethane olan yapıların büyük bölümünde; alt kat mağaza, üst kat depo ya da her iki kat mağaza, her iki kat depo olan işlev dağılımlarına rastlanmaktadır. Bu

yapılarda genellikle mağaza olarak kullanılan kat ya da bölüm kısmen bakımlı iken, depo olarak kullanılan bölüm ihtiyacı karşılayacak sağlamlıkta olup bakımsızdır, (Candaş Kahya, 2007), (Şekil 4).



Şekil 4. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon'da Yer Alan Tescilli Yapılar, (Candaş Kahya, 2007)

KULLANILAN YÖNTEM

Çalışma Trabzon Kenti'nde tarihi sokak ilan edilmiş, işlevsel açıdan ticaretin en yoğun olduğu Semerciler-Kemeraltı sokağı üzerinde uygulanmıştır. Sokakta görsel açıdan kirliliği oluşturan etmenlerin neler olduğu, rahatsız edici düzeyleri, kirliliğin alışveriş üzerindeki etkisi, alınması gerekli olan önlemler hem işyeri sahipleri hem de müşteriler üzerinden, anket tekniği ile sorgulanmıştır. Anketler, iş yeri ve müşteri anketi olmak üzere iki çeşit gruba uygulanmıştır. 150 adet anket müşterilere, 48 adet anket ise iş yeri sahiplerine uygulanmıştır. İş yeri sahiplerinin aynı zamanda mülk sahibi olmalarına dikkat edilmiş, kiracı olanlar anket grubuna dahil edilmemiştir (Ek Tablo 1). Anketlerin hem müşteri hem de işyeri sahipleri ile yapılmasının nedeni görsel kirliliğin oldukça fazla olduğu tarihi sokakta, yukarıda açıklanan etkenlerin ticari aktiviteyi etkileyip etkilemediğinin iki taraflı olarak sorgulanması olarak özetlenebilir.



Şekil 5. Semerciler-Kemeraltı sokağından görünüm

BULGULAR

1.İşyeri Sahipleri ile Müşterilerin Tarihi Çevre ve Koruma Hakkındaki Düşünceleri ile İlgili Bulgular

Bu bölümde işyeri sahipleri ile müşterilerin tarihi çevre bilinçleri, tarihi çevrelerin korunmasının gerekliliği, gerekli ise neler yapılması sorgulanmıştır. Analizlerde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir;

- Bu sokağın tarihi karakter taşıyıp taşımadığı sorusuna iş yeri sahiplerinin %91,7'si evet, %8,3'ü hayır; müşterilerin %92,7'si evet %7,3'ü hayır cevabını vermiştir. Her iki grubun ağırlıklı olarak sokağın tarihi karakter taşıdığı görüşünde olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Ele alınan sokağın tarihi karakter taşıyıp taşımadığına dair cevaplar

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Evet	44	139	183
Hayır	4	11	15

- Tarihi çevrelerin korunması gerekliliği sorusuna iş yeri sahiplerinin %54,2'si çok gerekli, %43,8'i gerekli; müşterilerin %62,7'si çok gerekli, %34'ü gerekli görmüştür. Diğer seçenekler önemsenmeyecek derecede düşük yüzdelerde tercih edilmiştir. Verilen cevaplar gruplar açısından paralellik göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Tarihi çevrelerin korunması gerekliliğine ait cevaplar

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Çok gerekli	26	94	120
Gerekli	21	51	72
Fikrim yok	0	4	4
Gerekli değil	0	1	1
Hiç gerekli değil	1	0	1

- Tarihi çevrelerin korunmasının nedenleri sorulduğunda %44,7'si kültürel miras olması, %17'si turizme katkıda bulunması, %17'si kenti sembolize etmesi; müşterilerin %45,9'u kültürel miras olması, %17,8'i kenti sembolize etmesi, %13,7'si turizme katkıda bulunması ve %13,6'sı kültürel süreklilik sağlaması cevabını vermişlerdir. Verilen cevaplar en yüksek yüzdede paralellik göstermektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Tarihi çevrelerin korunmasının nedenlerine ait cevaplar

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Kültür mirası olması	21	67	88
Turizme katkıda bulunması	8	20	28
Kenti sembolize etmesi	8	26	34
Kültürel süreklilik sağlaması	4	14	18
Eski-yeni ilişkisini (uyum ya da zıtlığı) ortaya koyması	3	6	9
Anısal/duygusal ve kullanım değeri taşıması	0	11	11
Diğer; (hepsi)	3	2	5

- Tarihi çevrelerin korunması için neler yapılmalıdır sorusuna işyeri sahiplerinin %36,2'si tarihi yapılar restore edilerek yeniden işlevlendirilmeli, %34'ü eski yıkık tarihi yapılar restore edilmeli ve %23,4'ü tarihi yapılar çevreleriyle birlikte bir bütün olarak korunmalı; müşterilerin %40'ı eski ve yıkık tarihi yapılar restore edilmeli, %27,6'sı tarihi yapılar restore edilerek yeniden işlevlendirilmeli ve %27,6'sı tarihi yapılar çevreleriyle birlikte bir bütün olarak korunmalı cevabını vermiştir. İki grup için verilen cevaplar birbirine paralellik göstermekle birlikte müşteriler için tarihi yapıların restore edilerek yeniden işlevlendirilmesi küçük bir farkla ön plana çıkmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. İşyeri sahipleri ve müşterilerin göre tarihi çevrelerin korunması için neler yapılması gerektiğine dair cevapları

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Eski ve yıkık tarihi yapılar restore edilmeli	16	58	74
Tarihi yapılar restore edilerek yeniden işlevlendirilmeli	17	40	57
Tarihi yapılar çevreleriyle birlikte bir bütün olarak korunmalı	11	40	51
Fikrim yok	1	6	7
Diğer	2	1	3

2.Çalışma Yapılan Sokakla İlgili Olarak İşyeri sahipleri ile müşterilerin görsel kirlilik hakkındaki düşüncelerine Ait ilgili bulgular

Bu bölümde işyeri sahipleri ve müşterileri görsel açıdan rahatsız eden özellikler, görsel kirliliğe neden olan unsurların önem düzeyleri, rahatsızlık dereceleri, alışveriş üzerine etkileri, tarihi dokuya etkisi ve görsel kirlilik için alınması gereken önlemler sorgulanmıştır. Analizlerde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir;

- Görsel açıdan sokakta rahatsızlık veren özelliklerin varlığı sorusuna işyeri sahiplerinin %45,8'i evet, %33,3'ü kısmen, %20,8'i hayır; müşterilerin %58,4'ü evet, %32,9'u kısmen, %8,7'si hayır cevabı vermiştir. Cevaplar paralellik göstermekle birlikte müşterilerin rahatsızlıkları daha ön plana çıkmaktadır. Verilen cevaplar rahatsızlık veren unsurların olup olmadığı şeklinde yeniden düzenlendiğinde işyeri sahiplerinin bu soruya vermiş olduğu cevaplarla müşterilerin vermiş olduğu cevaplar arasında belirgin bir fark olduğu gözlenmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Ele alınan sokakta işyeri sahipleri ve müşterileri rahatsız edici elemanların varlığına ait cevaplar

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Evet	22	87	109
Kısmen	16	49	65
Hayır	10	13	23

- Görsel açıdan rahatsızlık veren özelliklerin varlığına işaret edenlerden, bunları önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Buna göre işyeri sahiplerinin %38,3'ü bakımsız cepheleri, %23,4'ü yapı yoğunluğunu ve %14,9 gelişi güzel sergileme elemanlarını birinci derecede; %15,6'sı yapı yoğunluğunu, %15,6'sı bakımsız cepheleri, %13,3'ü tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımını, %11,1'i dış cephe görüntüsündeki karmaşayı ve %11,1'i gelişigüzel sergileme elemanlarını ikinci derecede; %17,8'i dış cephe görüntüsündeki karmaşayı, %13,3'ü elektrik kabloları/TV antenlerini ve %11,1'i yağmur/güneş koruyucu tenteleri üçüncü derecede; %13,3'ü cephe renklerindeki uyumsuzluğu, %13,3'ü vitrin tasarımlarını ve %13,3'ü levha/tabela fazlalığını dördüncü derecede, %17,8'i gelişi güzel sergileme elemanlarını, %11,1'i klima/klima motorlarını ve %11,1'i levha/tabela fazlalığını beşinci derecede önemli bulmuştur (Tablo 6, 7, 8, 9, 10).

Tablo 6. İşyeri sahipleri ve müşterileri birinci derecede rahatsız eden elemanlar ve özellikler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Yapı yoğunluğu	11	50	61
Bakımsız cepheler	18	38	56
Cephe renklerindeki uyumsuzluk	1	3	4
Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	2	17	19
Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	2	9	11
Gelişigüzel sergileme elemanları	7	6	13
Klima/klima motorları	1	4	5
Yağmur/güneş koruyucu tenteler	2	6	8



Aydınlatma elemanları	0	1	1
Elektrik kabloları/ TV antenleri	1	4	5
Vitrin tasarımları	0	3	3
Levha/tabela fazlalığı	0	4	4
Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı	1	3	4
Diğer; kalabalık, yollar, insanlar, dar sokaklar, zemin döşemesi	1	0	1

Tablo 7. İşyeri sahipleri ve müşterileri ikinci derecede rahatsız eden elemanlar ve özellikler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Yapı yoğunluğu	7	16	23
Bakımsız cepheler	7	33	40
Cephe renklerindeki uyumsuzluk	2	10	12
Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	5	27	32
Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	6	9	15
Gelişigüzel sergileme elemanları	5	9	14
Klima/klima motorları	2	14	16
Tesisatlar	1	7	8
Yağmur/güneş koruyucu tenteler	1	6	7
Aydınlatma elemanları	1	0	1
Elektrik kabloları/ TV antenleri	4	1	5
Vitrin tasarımları	2	1	3
Levha/tabela fazlalığı	1	9	10
Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı	1	6	7

Tablo 8. İşyeri sahipleri ve müşterileri üçüncü derecede rahatsız eden elemanlar ve özellikler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Yapı yoğunluğu	0	12	12
Bakımsız cepheler	5	15	20
Cephe renklerindeki uyumsuzluk	3	20	23
Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	8	16	24
Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	3	12	15
Gelişigüzel sergileme elemanları	3	16	19
Klima/klima motorları	3	16	19
Tesisatlar	1	4	5
Yağmur/güneş koruyucu tenteler	5	12	17
Aydınlatma elemanları	2	1	3
Elektrik kabloları/ TV antenleri	6	5	11
Vitrin tasarımları	2	7	9
Levha/tabela fazlalığı	3	7	10
Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı	1	4	5

Tablo 9. İşyeri sahipleri ve müşterileri dördüncü derecede rahatsız eden elemanlar ve özellikler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Yapı yoğunluğu	3	8	11
Bakımsız cepheler	3	21	24
Cephe renklerindeki uyumsuzluk	6	8	14
Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	4	18	22
Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	3	11	14
Gelişigüzel sergileme elemanları	2	15	17
Klima/klima motorları	2	12	14

Tesisatlar	2	5	7
Yağmur/güneş koruyucu tenteler	3	7	10
Aydınlatma elemanları	2	1	3
Elektrik kabloları/ TV antenleri	1	9	10
Vitrin tasarımları	6	6	12
Levha/tabela fazlalığı	6	18	24
Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı	2	7	9

Tablo 10. İşyeri sahipleri ve müşterileri beşinci derecede rahatsız eden elemanlar ve özellikler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Yapı yoğunluğu	2	10	12
Bakımsız cepheler	3	10	13
Cephe renklerindeki uyumsuzluk	2	10	12
Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	2	10	12
Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	4	16	20
Gelişigüzel sergileme elemanları	8	14	22
Klima/klima motorları	5	7	12
Tesisatlar	0	7	7
Yağmur/güneş koruyucu tenteler	4	17	21
Aydınlatma elemanları	2	3	5
Elektrik kabloları/ TV antenleri	0	6	6
Vitrin tasarımları	1	8	9
Levha/tabela fazlalığı	5	11	16
Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı	3	13	16
Diğer; kalabalık, yollar, insanlar, dar sokaklar	4	2	6

- Sokaktaki görsel kirliliğin alışveriş üzerinde etkisi olup olmadığı sorusuna işyeri sahiplerinin %52,2'si evet, %23,9'u kısmen ve %23,9'u hayır; müşterilerin %45,6'sı evet, %26,2'si kısmen ve %28,2'si hayır cevabı vermiştir. Cevaplar her iki grupta da paralellik göstermektedir (Tablo 11).

Tablo 11. İşyeri sahipleri ve müşterilerin görsel kirliliğin alışveriş üzerine etkisi üzerine verdiği cevaplar

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Evet	24	68	92
Kısmen	11	39	50
Hayır	11	42	53

- Görsel kirliliğin alışveriş üzerine etkilerinin nedenleri sorulduğunda işyeri sahiplerinin %26,1'i sokağın darlığı, %13,ü karmaşa/yoğunluk, %21,7'si olumsuz psikolojik etki, %8,7'si yön kaybı, %8,7'si temizlik ve %21,7'si estetik kaybı; müşterilerin %13,7'si sokağın darlığı, %38,9'u karmaşa/yoğunluk, %8,4'ü olumsuz psikolojik etki, %20'si yön kaybı, %16,8'i temizlik ve %2,1'i estetik kaybı cevabını vermiştir (Tablo 12).

Tablo 12. İşyeri sahipleri ve müşterilerin görsel kirliliğin alışveriş üzerine etkisine verdikleri cevaplar

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Sokak darlığı	6	13	19
Karmaşa/yoğunluk	3	37	40
Olumsuz psikolojik etki	5	8	13
Yön kaybı	2	19	21
Temizlik	2	16	18

Estetik kaybı	5	2	7
---------------	---	---	---

- Sokaktaki görsel kirlilik tarihi dokuyu zedeliyor mu sorusuna işyeri sahiplerinin %67,4'ü evet, %17,4'ü kısmen ve %15,2'si hayır; müşterilerin %67,1'i evet, %23,5'i kısmen ve %9,4'ü hayır cevabı vermiştir (Tablo 13).

Tablo 13. İşyeri sahipleri ve müşterilerin görsel kirliliğin sokaktaki tarihi dokuyu zedeleme durumunu ile ilgili verdikleri cevaplar

	İşyeri sahibi	Müşteri	Total
Evet	31	100	131
Kısmen	8	35	43
Hayır	7	14	21

- Sokaktaki görsel kirliliğin tarihi dokuyu zedelediğini belirtenlere bu zararların neler olduğuna dair verdikleri cevaplar; işyeri sahiplerinin %38,9'u tarihi çevrenin algılanmaması ve %33,3'ü estetik kaybı; müşterilerin %48,7'si tarihi çevrenin algılanmaması, 18,6'sı tarihi çevrenin bozulması ve %15'i estetik kaybı/karmaşa cevabını vermiştir (Tablo 14).

Tablo 14. İşyeri sahipleri ve müşterilerin görsel kirliliğin tarihi dokuyu zedelemesi nedeniyle oluşan zararlara verdikleri cevaplar

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Tarihi çevrenin algılanmaması	14	55	69
Tarihi çevrenin bozulması	0	21	21
Yapı yoğunluğu, eski-yeni yapı uyumsuzluğu	5	5	10
Tarihsel, kültürel süreklilik	0	4	4
Eklenti öğelerin yoğunluğu	0	2	2
Bakımsızlık	0	7	7
Estetik kaybı/karmaşa	12	17	29
Kültürel farkındalığın bulunmayışı	0	2	2
İmaj Kaybı/eksikliği	5	0	5

- Sokaktaki görsel kirliliğin giderilmesi için önlemler alınmalı mı sorusuna işyeri sahiplerinin %91,3'ü ve müşterilerin %89,2'si evet cevabını vermiştir (Tablo 15). Her iki grupta da önlem alınması yüksek oranda istenmektedir.

Tablo 15. İşyeri sahipleri ve müşteriler için görsel kirliliğinin giderilmesi için önlemler alınması gerekliliği üzerine cevapları

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Evet	42	132	174
Kısmen	2	12	14
Hayır	2	4	6

- Görsel kirliliğinin giderilmesi gerektiğini belirtenlerden bunun için alınması gereken önlemleri önem derecesine göre tercih etmeleri istenmiştir. Buna göre işyeri sahiplerinin %46,7'si eski yıkık durumdaki binaların tamir edilmesini, %13,3'ü elektrik kabloları/antenlerin saklanması, %13,3'ü yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesini birinci derecede; %23,3'ü dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesini, %23,3'ü yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesini, %18,6'sı eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesini, %14'ü mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulmasını ikinci derecede; %23,3'ü mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulmasını, %20,9'u tabelalarda belirli bir standart oluşturulmasını, %16,3'ü klima motorlarının görülmesinin engellenmesini, %16,3'ü eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesini üçüncü derecede; %31'i klima motorlarının görülmesinin engellenmesini, %19'u tabelalarda belirli bir standart oluşturulmasını, %16,7'si yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesini, %14,3'ü elektrik

kabloları/antenlerin saklanması dördüncü derecede; %24,4'ü mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulmasını, %17,1'i dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesini, %17,1'i yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesini beşinci derecede önemli bulmuşlardır (Tablo 16, 17, 18, 19, 20).

Tablo 16. İşyeri sahipleri ve müşterilere göre görsel kirliliğinin giderilmesi için birinci derecede alınması gereken önlemler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Tabelalarda belirli bir standardın oluşturulması	3	15	18
Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi	4	12	16
Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi	21	86	107
Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi	1	12	13
Elektrik kabloları/antenlerin saklanması	6	5	11
Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi	6	10	16
Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması	4	6	10

Tablo 17. İşyeri sahipleri ve müşterilere göre görsel kirliliğinin giderilmesi için ikinci derecede alınması gereken önlemler

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Tabelalarda belirli bir standardın oluşturulması	4	17	21
Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi	2	20	22
Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi	8	14	22
Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi	10	39	49
Elektrik kabloları/antenlerin saklanması	3	10	13
Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi	10	35	45
Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması	6	9	15

Tablo 18. İşyeri sahipleri ve müşterilere göre görsel kirliliğinin giderilmesi için üçüncü derecede alınması gereken önlemler

	İşyeri sahibi	Müşteri	Toplam
Tabelalarda belirli bir standartın oluşturulması	9	22	31
Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi	7	9	16
Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi	7	21	28
Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi	5	20	25
Elektrik kabloları/antenlerin saklanması	4	14	18
Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi	1	38	39
Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması	10	19	29

Tablo 19. İşyeri sahipleri ve müşterilere göre görsel kirliliğinin giderilmesi için dördüncü derecede alınması gereken önlemler

	İşyeri	Müşteri	Toplam
Tabelalarda belirli bir standartın oluşturulması	8	28	36
Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi	13	15	28
Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi	2	10	12
Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi	4	19	23
Elektrik kabloları/antenlerin saklanması	6	18	24
Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi	7	16	23
Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması	2	33	35

Tablo 20. İşyeri sahipleri ve müşterilere göre görsel kirliliğinin giderilmesi için beşinci derecede alınması gereken önlemler

	İşyeri	Müşteri	Total
Tabelalarda belirli bir standartın oluşturulması	6	33	39
Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi	3	29	32
Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi	2	5	7
Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi	7	14	21
Elektrik kabloları/antenlerin saklanması	6	12	18
Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi	7	17	24
Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması	10	29	39

SONUÇLAR

Ele alınan sokağı hem iş yeri sahipleri hem de müşteriler tarihi olarak tanımlamıştır. Bu sonuç her iki gurubun tarihi çevre bilincine sahip oldukların bir göstergesidir. Müşteriler tarihi çevrelerin korunması gerekliliğini iş yeri sahiplerine göre daha fazla gerekli bulmuştur. Bu sonuç, iş yeri sahiplerinin tarihi yapıların restorasyon süreci ve maliyetini müşterilere oranla daha fazla göz önüne aldıklarını göstermektedir

Tarihi çevrelerin korunmasının nedenleri sorulduğunda işyeri sahipleri önem sırasına göre kültürel miras olması, turizme katkıda bulunması, kenti sembolize etmesi; müşteriler ise kültürel miras olması, kenti sembolize etmesi, turizme katkıda bulunması olarak sıralamıştır. İş yeri sahiplerinin ekonomik değerleri müşterilere göre daha önemli gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Tarihi çevrelerin korunması için yapılması gerekenler konusunda her iki grup için verilen cevaplar birbirine paralellik göstermekle birlikte müşteriler için tarihi yapıların restore edilerek yeniden işlevlendirilmesi cevabı küçük bir farkla ön plana çıkmıştır.

Ele alınan sokakla ilgili olarak görsel açıdan rahatsızlık veren unsurlar açısından alınan cevaplar ve oranları paralellik göstermekle birlikte müşterilerin rahatsızlıkları iş yeri sahiplerine göre daha ön plana çıkmaktadır.

Görsel açıdan kullanıcılara rahatsızlık veren unsurlar önem derecesine göre iş yeri sahiplerinin bakımsız cepheler, yapı yoğunluğunu, geliş güzel sergileme elemanlarını dış cephe görüntüsündeki karmaşa, elektrik kabloları/TV antenleri olarak sıralamıştır.

Yapı yoğunluğu açısından işyeri sahiplerinin çoğunluğu sokaktaki yapı yoğunluğunu rahatsız edici bulurken müşterilerin çoğunluğu çok rahatsız edici bulmuştur. Bu sonucun mal sahipleri ile müşteri arasında ekonomik beklentilerin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sokakta tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı açısından sonuçlara bakıldığında işyeri sahipleri ile müşterilerin cevapları büyük oranda rahatsız edici olarak ortaya çıkmasına rağmen, işyeri sahiplerinin önemli yüzdesinin fikrim yok seçeneğini ikinci sırada belirttikleri saptanmıştır. Bunun nedeni alışverişin haricinde kullanıcıların sokağı gezme, dinlenme ve özellikle misafirlerine sokağı gösterme amaçlı kullanmaları nedeniyle, işverenlerden daha farklı açıdan bakılmaktadır.

Sokaktaki gelişgüzel sergileme elemanları, klima/klima motorları ve düzensiz elektrik kabloları, tabela/levha fazlalığı, tesisat, elektrik kabloları/TV antenleri gibi görsel açıdan uygun olmayan elemanları her iki gurup ta yakın düzeyde rahatsız edici bulmuştur. Vitrin tasarımları, levha/tabelalar arası oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı, cephe renklerindeki uyumsuzluk, cephelerdeki biçimsel karmaşa, tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı, hem işyeri sahipleri hem de müşteriler açısından olumsuz değerlendirilmiş ve rahatsız edici olarak nitelendirilmiştir.

Görsel kirliliğin alışveriş üzerinde etkisi olup olmadığı sorusuna her iki gurup evet cevabını vermiştir. Görsel kirliliğin alışveriş üzerine etkilerinin nedenleri sorulduğunda öncelik



sirasına göre sokak darlığı, olumsuz psikolojik etki, estetik kaybı ve karmaşa/yoğunluk ön sıradadır.

Sokaktaki görsel kirlilik tarihi dokuyu zedeliyor mu ve görsel kirliliğin giderilmesi için önlemler alınmalı mı sorusuna her iki gurup yüksek oranda evet cevabını vermiştir. Sokaktaki görsel kirliliğin tarihi dokuyu verdiği zararlar sorusuna her iki gurup aynı düzeye yakın; tarihi çevrenin algılanmaması, estetik kaybı; tarihi çevrenin bozulması ve estetik kaybı/karmaşa olarak sıralamıştır.

Görsel kirliliğinin giderilmesi için alınması gereken önlemler önem derecesine göre, eski yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi, elektrik kabloları/antenlerin saklanması, tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi, yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi ile eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi ilk sıralarda yer almıştır.

Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması, tabelalarda belirli bir standardın oluşturulması, klima motorlarının görülmesinin engellenmesi ve eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi ikinci sırada saptanmıştır. Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi, tabelalarda belirli bir standardın oluşturulması, yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi, elektrik kabloları/antenlerin saklanması, mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması, dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi ve yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi son sıralarda sıralanmıştır.

Sonuç olarak; özellikle tarihi kent merkezlerinde görsel kirliliği engellemek için, öncelikle eski ve yıkık görümlü tarihi yapılar doğru restorasyon teknikleriyle restore edilmeli, işlevini yitirmiş olanları yeniden işlevlendirilmeli ve çevresiyle birlikte bütün olarak korunmalıdır. Geleneksel yapıların yoğun olduğu alanlardaki yeni yapılaşmalarda mimari tipoloji, kullanılan malzemeler, renk, boyut vb. açılardan geleneksel doku ile uyum sağlamalıdır. Yapılan çalışmada iş yeri sahiplerinin ve müşterilerin vermiş olduğu cevaplarda görsel açıdan rahatsızlık veren unsurlardan yapı yoğunluğu, bakımsız cepheler, dış cephe görüntüsündeki karmaşa ve renklerdeki uyumsuzluğu öncelikli olarak belirtmeleri bu düşünceyle paralellik göstermektedir.

Görsel kirliliğe neden olan bir diğer önemli konu bina cephelerindeki reklam ve tanıtım levhalarının büyüklük ve konumlarıdır. Bu levhalar düşeyde uygulanırken belli bir çıkma mesafesi kabul edilmelidir. Binanın yüksekliği boyunca değil, ancak zemin kat hizalarında, standart boyutlarda yer almalıdır. Yatayda ise, cephe özelliğini bozmayacak biçimde salt zemin kat üst hizasında standart boyutlarda olmalıdır. Gene görsel kirlilik unsuru olan yağmur ve güneşten koruyucu tenteler uygun düzenlemelerle bu levhaların görevini üstlenebilirler. Yazılar birbiriyle yarışan bir düzende değil, standart olmalı ve tenteler tarihi çevrenin karakterine uygun, monotonluğu kıracak bir renk armonisi içinde düzenlenmelidir. Yine bina cephelerinde olumsuzluk oluşturan elektrik ve telefon kabloları mümkün olduğunca yeraltından götürülmelidir. Ayrıca klima motorları, uydu anten ve kabloları için de çözüm yolu bulunmalıdır. Bütün bunların yanı sıra gelişigüzel sergileme elemanları ile yaya akışına taşmanın engellenmesi ve yayalar açısından yürüyüş alanlarının daha kullanışlı hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bodur, S. ve Kucur, R. (1994). Görüntü Kirliliği Üzerine, Çevre Dergisi, Sayı 12:50-51.
- Candaş Kahya, N. (2007). Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitlerinde Koruma Sürecinin Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kumbaracıbaşı, C. (1991). "Çevre Kirlenmesinin Üçüncü Boyutu: Görsel Kirlenme", Ankara, s. 154.
- Önder, S. ve Konaklı, N. (2009). Konya Kentinde Görsel Kirliliğe Neden Olan Uygulamalar ve Çözüm Önerileri, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, V. Uluslararası Çevre Kongresi, Ankara, 498-506.



Yılmaz Yıldırım D. ve Sağsöz A. (2011). "In The Context Of Visual Pollution: Effects To Trabzon City Center Silhoutte", Asian Social Science , no:5, 99-109.

URL 1 http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0551444001353672589.doc

URL 3 http://kultursanat.halkbank.com.tr/anadolununelleri/index/trabzon/260_



Ek 1. Anket formu

Tarih:18/11/2019

SEMERCİLER-KEMERALTI CADDESİNDEKİ GÖRSEL KİRLİLİK ANKETİ

Bu anket formu bilimsel makale kapsamında hazırlanmıştır ve elde edilen bilgiler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Tarihi bir dokuya sahip olan Semerciler-Kemeraltı Caddesindeki görsel kirlilik unsurlarının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan bu anket formunu cevaplandırığınız için teşekkür ederiz.

ANKET NO:

GÖRÜŞMECİ: Mal sahibi Müşteri

I. Grup Sorular: Tarihi Çevreyi Koruma Hakkındaki Düşünceler

1. Sizce bu sokak tarihi bir sokak mıdır?

Evet Hayır

2. a.) Size göre tarihi çevrelerin korunması gerekli midir?

Çok gerekli

Gerekli

Fikrim yok

Gerekli değil

Hiç gerekli değil

b.) Cevabınız gerekli ya da çok gerekli ise nedeni nedir?

Kültür mirası olması

Turizme katkıda bulunması

Kenti sembolize etmesi

Kültürel süreklilik sağlaması

Eski-yeni ilişkisini (uyum ya da zıtlığı) ortaya koyması

Anısal/duygusal ve kullanım değeri taşıması

Diğer.....

c.) Cevabınız gerekli ya da çok gerekli ise tarihi çevrelerin korunması için sizce neler yapılmalıdır?

Eski ve yıkık tarihi yapılar restore edilmeli

Tarihi yapılar restore edilerek yeniden işlevlendirilmeli

Tarihi yapılar çevreleriyle birlikte bir bütün olarak korunmalı

Fikrim yok

Diğer.....

II. Grup Sorular: Görsel Kirlilik

3. İş yerinizin çevresinde görsel açıdan sizi rahatsız eden özellikler/elemanlar var mı?

Evet Kısmen Hayır

4. Aşağıda verilen özellik/elemanlardan görsel kirliliğe neden olanları 1'den 5'e doğru sıralayınız. (en önemli olan 1 olacak şekilde).

<input type="checkbox"/> Yapı yoğunluğu	<input type="checkbox"/> Yağmur/güneş koruyucu tenteler
<input type="checkbox"/> Bakımsız Cepheler	<input type="checkbox"/> Aydınlatma elemanları
<input type="checkbox"/> Cephe renklerindeki uyumsuzluk	<input type="checkbox"/> Elektrik kabloları/TV Antenleri
<input type="checkbox"/> Dış cephe görüntüsündeki karmaşa	<input type="checkbox"/> Vitrin tasarımları
<input type="checkbox"/> Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı	<input type="checkbox"/> Levha/tabela fazlalığı
<input type="checkbox"/> Gelişigüzel sergileme elemanları	<input type="checkbox"/> Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı
<input type="checkbox"/> Klima/Klima Motorları	<input type="checkbox"/> Diğer.....
<input type="checkbox"/> Tesisatlar	



5. Aşağıda verilen görsel kirliliğe neden olan özellik/elemanların rahatsızlık dereceleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

	Çok Rahatsız Edici	Rahatsız Edici	Fikrim Yok	Rahatsız Edici Değil	Hiç Rahatsız Edici Değil
<input type="checkbox"/> Yapı yoğunluğu					
<input type="checkbox"/> Bakımsız Cepheler					
<input type="checkbox"/> Cephe renklerindeki uyumsuzluk					
<input type="checkbox"/> Dış cephe görüntüsündeki karmaşa					
<input type="checkbox"/> Tarihi dokuya uymayan malzeme kullanımı					
<input type="checkbox"/> Gelişigüzel sergileme elemanları					
<input type="checkbox"/> Klima/Klima Motorları					
<input type="checkbox"/> Tesisatlar					
<input type="checkbox"/> Yağmur/güneş koruyucu tenteler					
<input type="checkbox"/> Aydınlatma elemanları					
<input type="checkbox"/> Elektrik kabloları/TV Antenleri					
<input type="checkbox"/> Vitrin tasarımları					
<input type="checkbox"/> Levha/tabela fazlalığı					
<input type="checkbox"/> Levha/tabelalar arasındaki oransızlık/düzensizlik/estetik olmayışı					
<input type="checkbox"/> Diğer.....					

6. a.) Bu sokaktaki görsel kirliliğin alışveriş üzerinde etkisi var mıdır?
 Evet Kısmen Hayır
b.) Cevabınız evet ya da kısmen ise nedeni nedir?
.....
7. a.) Bu sokaktaki görsel kirlilik tarihi dokuyu zedeliyor mu?
 Evet Kısmen Hayır
b.) Cevabınız evet veya kısmen ise nedeni nedir?
.....
8. a.) Bu sokaktaki görsel kirliliğin giderilmesi için önlemler alınmasını ister misiniz?
 Evet Kısmen Hayır
b.) Cevabınız evet veya kısmen ise alınması gereken önlemleri 1'den 5'e doğru sıralayınız. (en önemli olan 1 olacak şekilde).
 Tabelalarda belirli bir standardın oluşturulması
 Klima motorlarının görülmesinin engellenmesi
 Eski ve yıkık durumdaki binaların tamir edilmesi
 Dış cephe renklerinin seçimine dikkat edilmesi
 Elektrik kabloları/Antenlerin saklanması
 Yeni yapıların tarihi dokuya uygun olarak inşa edilmesi
 Mağazaların dış cepheleri arasında birlik oluşturulması
 Diğer.....